

Το μεταναστευτικό και η Ευρώπη του αύριο

ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΖΑΒΟΥ*

Είναι αλήθεια ότι η μετανάστευση, όπως εξελίχθηκε τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη, προκάλεσε κρίση τόσο στις σχέσεις μεταξύ των κρατών όσο και μέσα στα ίδια τα κράτη. Από την άλλη πλευρά, τα τελευταία 20 τουλάχιστον χρόνια οι μετανάστες κάλυψαν τα κενά, σε πολλούς τομείς εργασίας, που είχαν προκύψει είτε από την έλλειψη εργατικού δυναμικού, λόγω της μετανάστευσης και των Ευρωπαίων σε άλλες χώρες, είτε λόγω της υπογεννητικότητας, που μαστιάζει αρκετά χρόνια τώρα την Ευρώπη. Η διατήρηση των ρυθμών ανάπτυξης των οικονομιών αρκετών χωρών της ΕΕ βοηθήθηκε από την παρουσία των μεταναστών.

Τα τελευταία χρόνια οι μεταναστευτικές ροές προς τις χώρες της ΕΕ σημείωσαν εκρηκτική αύξηση. Ιδιαίτερως την τριετία 2014-2016. Ξαφνικά οι χώρες της Ευρώπης είδαν να εισέρχονται στο έδαφός τους μεγάλα πλήθη ανθρώπων με πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτούς, όχι μόνο ως προς την εμφάνιση, αλλά κυρίως ως προς την κουλτούρα, τις παραδόσεις, τις ανθρώπινες αξίες, τη θρησκεία, τον τρόπο ζωής. Οι κυβερνήσεις αιφνιδιάστηκαν και έδειξαν στην πλειοψηφία τους ανέτοιμες να διαχειριστούν τη νέα κατάσταση που δημι-

Το ντόμινο των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων που πυροδοτήθηκαν από το 2015, η ανεπαρκής διαχείριση και το διακύβευμα για το μέλλον

ουργήθηκε. Οι έλεγχοι στα σύνορα ήταν ελλιπείς, δεν υπήρχαν κατάλληλοι χώροι φιλοξενίας, με αποτέλεσμα οι μετανάστες να παραμένουν ανεξέλεγκτοι, να συγκεντρώνονται και να παραμένουν συνήθως σε κεντρικά σημεία των πόλεων υπό άθλιες συνθήκες, με όποιες συνέπειες μπορούσε να δημιουργεί το γεγονός αυτό σε θέματα ασφάλειας και υγιεινής τόσο των πολιτών όσο και των ίδιων των μεταναστών. Η κατά την περίοδο αυτή έξαρση της τρομοκρατίας σε χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης (Γαλλία, Βέλγιο, Μεγάλη Βρετανία κ.λπ.) προκάλεσε αύξηση του φόβου στους κατοίκους, καθώς ενδυναμώθηκαν η ξενοφοβία και ο ρατσισμός.

Οι συνθήκες Σένγκεν και Δουβλίνο II

Η τεράστια μεταβολή των ροών προσφύγων και μεταναστών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση διατάραξε τις υπάρχουσες ισορροπίες και οδήγησε στη διαπίστωση ότι τα σχέδια δράσης

που αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν στο παρελθόν αποδείχτηκαν εξαιρετικά ανεπαρκή για τη διαχείριση των αυξημένων αυτών ροών. Ιδιαίτερα οι συνθήκες Σένγκεν και Δουβλίνο II, δύο πολύ σημαντικοί πυλώνες της πολιτικής της ΕΕ για τη μετανάστευση, μάλλον απαξιώθηκαν από τις πρόσφατες εξελίξεις.

Οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές, συνδυαζόμενες και με την έξαρση της τρομοκρατίας, που πολλοί τη συνέδεσαν με τους μετανάστες, πυροδότησαν μια σειρά προβλημάτων ικανών να θέσουν σε μεγάλη δοκιμασία την ευρωπαϊκή συνοχή. Πολλές χώρες, προκειμένου να σταματήσουν την είσοδο στο έδαφός τους των προσφύγων και μεταναστών, επανάφεραν τους ελέγχους στα εσωτερικά τους σύνορα, ουσιαστικά ακυρώνοντας προσωρινά τη συνθήκη του Σένγκεν. Αρκετές χώρες της ΕΕ θέλησαν να επεκτείνουν τους ελέγχους αυτούς σε μακρύτερο χρονικό διάστημα, θέτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο υπό αμφισβήτηση την έννοια του «ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου».

Προσωρινή «σανίδα σωτηρίας»

Πολλοί ηγέτες των κρατών της Ευρώπης αντιλήφθηκαν τον κίνδυνο, μέσα από τέτοιες αμφισβητήσεις, να «ξεθωριάσει» το όραμα της «ενωμένης

Ευρώπης» και να οδηγηθεί σε διάλυση. Με επικεφαλής την πρωθυπουργό της Γερμανίας προχώρησαν στην υιοθέτηση μιας «στρατηγικής» που κύριο στόχο έχει τη σωτηρία του «ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου». Αιχμή του δόρατος στην προσπάθεια αυτή είναι η «Δήλωση ΕΕ - Τουρκίας». Με τη Δήλωση αυτή επιχειρείται να σταματήσει η μετανάστευση από την Ανατολική Μεσόγειο, διακόπτοντας τη μεταναστευτική ροή κατά μήκος της βαλκανικής οδού. Περιλαμβάνει επίσης μια δέσμη μέτρων που αποσκοπούν στην υποστήριξη της Ελλάδας και της Ιταλίας, όπως χρηματοδότηση για τη δημιουργία κέντρων πρώτης υποδοχής (hotspots), σχέδιο ανακατανομής των αιτούντων άσυλο που έχουν φτάσει στις χώρες αυτές και δημιουργία μιας ακτοφυλακής και συνοριακής φρουράς στο πλαίσιο της ΕΕ.

Παρά το ότι η αποτυχία της πολιτικής αυτής θα μπορούσε να οδηγήσει σε μονομερές κλείσιμο των συνόρων με τις περισσότερο εκτεθειμένες χώρες, οδηγώντας πιθανώς σε εκρηκτικές συνέπειες το ευρωπαϊκό πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο, ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης αρνήθηκαν να αναλάβουν να δεχθούν στην εθνική τους επικράτεια ένα ποσοστό των αιτούντων άσυλο από αυτούς που βρίσκονται στην Ελλάδα και την Ιταλία, όπως προβλέπεται από τη συμφωνία. Μάλιστα, η Ουγγαρία προχώρησε σε δημοψήφισμα στις 2 Οκτωβρίου 2016 ζητώντας από τους πολίτες να εκφράσουν τη γνώμη τους υπέρ ή κατά των σχεδίων ανακατανομής.

Το «πολιτικό σχέδιο»

Είναι γνωστό ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση βασίστηκε στην «εκτεταμένη συναίνεση» μεταξύ των κρατών, αν και τις περισσότερες φορές αυτή ήταν παθητική. Τον τελευταίο καιρό μεγάλο κομμάτι των Ευρωπαίων φαίνεται να επιστρέφει στην ιδέα του κράτους-έθνους ως πυλώνα σταθερότητας και ασφάλειας. Αυτή η κατάσταση οδηγεί σε μια νέα συζήτηση σχετικά με τη φύση της ΕΕ ως «πολιτικού σχεδίου» (political project). Οι

πολιτικές μετανάστευσης θέτουν υπό αμφισβήτηση ζητήματα που αφορούν στον πυρήνα του «ανήκειν» σε μια πολιτική κοινότητα (όπως είναι τα σύνορα, όχι μόνο τα φυσικά αλλά και τα συμβολικά, την εσωτερική ασφάλεια, την εθνική ταυτότητα). Οδηγούμαστε, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι στη διαδικασία ολοκλήρωσής της η Ευρώπη φαίνεται να έχασε το όραμα και την έμπνευσή της.

Πώς αντιδρούν όμως οι κοινωνίες των ευρωπαϊκών κρατών σε όλα αυτά; Η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την ΕΕ, η άνοδος των ευρωσκεπτικιστικών και ακροδεξιών κομμάτων, η ραγδαία αύξηση των μεταναστών στην Ευρώπη σε συνδυασμό με την έξαρση της τρομοκρατίας, που σε πολλές περιπτώσεις η κοινή γνώμη

την αποδίδει στους μετανάστες, δημιουργούν ένα αρνητικό κλίμα για την αποτελεσματικότητα και την προοπτική της ΕΕ.

Παρά τις απαισιόδοξες προβλέψεις και τις πολλές ενστάσεις, τόσο για τη μορφή και τον τρόπο λειτουργίας της ΕΕ όσο και για την αποτελεσματικότητα και τη δυνατότητα αντιμετώπισης των κρίσιμων προβλημάτων, από τις μετρήσεις της κοινής γνώμης στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες φαίνεται ότι οι πολίτες εξακολουθούν να πιστεύουν στη δύναμη της ενότητας των ευρωπαϊκών κρατών. Ειδικότερα αυτό διαπιστώνεται στις νεαρότερες ηλικίες. Αυτό που προκύπτει από τις απαντήσεις, κυρίως των νέων, θα μπορούσε να θεωρηθεί επιθυμητή προοπτική: μια ισχυρότερη Ευρώπη, υπό την προϋπόθεση ότι τα θεσμικά της όργανα θα μπορούν να ενεργούν αποτελεσματικά με επαρκείς εξουσίες στη λήψη αποφάσεων.

Ο πρώην πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ, σε ομιλία του τον Σεπτέμβριο του 2016 δήλωσε: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπη με μια υπαρξιακή κρίση». Τα λόγια του αυτά χαρακτηρίζουν το μεταβατικό στάδιο το οποίο διανύει η ΕΕ. Η μεγάλη ιδέα μιας ισχυρής πολιτικά και οικονομικά Ευρώπης με την ισότιμη συμμετοχή χωρών που θα είχαν κοινό όραμα ανάπτυξης, ιδιαίτερες κοινωνικές ευαισθησίες, με προτεραιότητα στα ανθρώπινα δικαιώματα, φαίνεται να ξεθωριάζει. Φαίνεται ότι η μετανάστευση τελικά επηρεάζει το μέλλον της Ευρώπης. ■

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΡΟΕΣ, ΣΥΝΔΥΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΙΑΡΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΕΘΕΣΑΝ ΣΕ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

* Προέδρου του Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής.